

ФАКАС ІЛОНА БОРИСІВНА

Чернівецький юридичний інститут Національного університету
«Одеська юридична академія»,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін,
кандидат юридичних наук, доцент

РОЗГЛЯД СУДОМ СПРАВ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ДИТИНИ

Важлива роль у системі охорони дитинства відводиться судовій гілці влади. У зв'язку із проведенням судової реформи, багато справ, що стосуються захисту прав дитини, у тому числі щодо визначення місця проживання дитини розглядаються з порушенням її прав та інтересів.

З аналізу норм сімейного законодавства вбачається, що в тому разі, якщо батьки дитини спільно не проживають, право визначати місце проживання дитини залишається за кожним з батьків. Питання про визначення місця проживання дитини має вирішуватись не тільки з урахуванням інтересів кожного з батьків, а перш за все, з урахуванням прав та законних інтересів дитини.

Відповідно до ст. ст. 18, 27 Конвенції про права дитини, ратифікованої постановою Верховної Ради України від 27 лютого 1991 року (далі – Конвенція), держави-учасниці докладають усіх можливих зусиль до того, щоб забезпечити визнання принципу загальної та однакової відповідальності обох батьків за виховання і розвиток дитини. Батьки, або, у відповідних випадках, законні опікуни, – несуть основну відповідальність за виховання і розвиток дитини. Найкращі інтереси дитини є предметом їх основного піклування. Держави-учасниці визнають право кожної дитини на рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального і соціального розвитку дитини.

У п. 1 ст. 9 вказаної Конвенції передбачено, що держави-учасниці забезпечують право дитини не розлучатися з обома батьками усупереч їх бажанню, за винятком випадків, якщо в разі компетентні органи, згідно з судовим рішенням, визначають відповідно до застосовуваного закону і процедур, що таке розлучення необхідне в якнайкращих інтересах дитини. Таке визначення може бути необхідним у тому чи іншому випадку, наприклад, коли батьки проживають роздільно і необхідно ухвалити рішення щодо місця проживання дитини.

В усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що вирішують питання соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється як найкращому забезпеченню інтересів дитини (ч. 1 ст. 3 Конвенції) [1].

Згідно зі ст. 160 СК України місце проживання дитини, яка не досягла десяти років, визначається за згодою батьків. У разі, якщо дитина досягла десяти років, її місце проживання визначається за спільною згодою батьків та самої дитини. Якщо батьки проживають окремо,

місце проживання дитини, яка досягла чотирнадцяти років, визначається нею самою.

Відповідно до ст. 161 СК України у випадку, якщо мати та батько, які проживають окремо, не дійшли згоди щодо того, з ким із них буде проживати малолітня дитина, спір між ними може вирішуватися органом опіки та піклування або судом.

Орган опіки та піклування або суд не можуть передати дитину для проживання з тим із батьків, хто не має самостійного доходу, зловживає спиртними напоями або наркотичними засобами, своєю аморальною поведінкою може зашкодити розвиткові дитини [2].

Відповідно до ст. 29 ЦК України місцем проживання фізичної особи є житло, в якому вона проживає постійно або тимчасово. Фізична особа, яка досягла чотирнадцяти років, вільно обирає собі місце проживання, за винятком обмежень, які встановлюються законом.

Місцем проживання фізичної особи у віці від десяти до чотирнадцяти років є місце проживання її батьків (усиновлювачів) або одного з них, з ким вона проживає, опікуна або місцезнаходження навчального закладу чи закладу охорони здоров'я тощо, в якому вона проживає, якщо інше місце проживання не встановлено за згодою між дитиною та батьками (усиновлювачами, опікуном) або організацією, яка виконує щодо неї функції опікуна.

У разі спору місце проживання фізичної особи у віці від десяти до чотирнадцяти років визначається органом опіки та піклування або судом.

Місцем проживання фізичної особи, яка не досягла десяти років, є місце проживання її батьків (усиновлювачів) або одного з них, з ким вона проживає, опікуна або місцезнаходження навчального закладу чи закладу охорони здоров'я, в якому вона проживає [3].

Таким чином, цією нормою права встановлено вичерпний перелік осіб місцем проживання (місцезнаходження) яких може вважатися місцем проживання дитини, яка не досягла десяти років: батько, мати, опікун дитини, навчальний заклад чи заклад охорони здоров'я, в якому проживає дитина.

Із системного тлумачення ч. 1 ст. 3, ст. 9 Конвенції про права дитини, ч. 2 і 3 ст. 11 Закону України «Про охорону дитинства», ст. 161 СК України вбачається висновок, що при вирішенні спору про визначення місця проживання дитини, суди мають враховувати передусім інтереси дитини. Встановлений сімейним законодавством принцип повної рівності обох батьків у питаннях виховання дітей може бути обмежений судом в інтересах дитини.

За даними Єдиного державного реєстру судових рішень у 2017 р. судами першої інстанції розглянуто і вирішено 27430 таких справ, у 2018 р. – 39801 справа, а за 1 квартал 2019 р. – 12774 справи [4].

Як свідчить статистика, частка судових справ про визначення місця проживання дитини не лише складає значний відсоток від усіх категорій сімейних справ, але й невпинно зростає з року в рік.

Чимало таких судових рішень в подальшому були скасовані або змінені в апеляційному чи касаційному порядку з підстави неправиль-

ного застосування норм матеріального права, зокрема ухвалення судового рішення щодо визначення місця проживання дитини без висновку органу опіки та піклування, який у цій категорії справ є обов'язковим; якщо висновок органу опіки та піклування визнано передчасним та таким, що суперечить положенням ст. 29 ЦК України та ст. 160 СК України [5;6].

З метою забезпечення єдності судової практики місцевими та апеляційними судами у справах щодо визначення місця проживання дитини, Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного цивільного суду у Постанові від 12 грудня 2018 р. у справі № 219/1104/16-ц дійшов наступних висновків. Під час вирішення спору щодо місця проживання малолітньої дитини беруться до уваги ставлення батьків до виконання своїх батьківських обов'язків, особиста прихильність дитини до кожного з них, вік дитини, стан її здоров'я та інші обставини, що мають істотне значення. Такими обставинами є: особисті якості батьків; відносини, які існують між кожним з батьків і дитиною (як виконують батьки свої батьківські обов'язки по відношенню до дитини, як враховують її інтереси, чи є взаєморозуміння між кожним з батьків і дитиною); можливість створення дитині умов для виховання і розвитку [5].

Відповідно до ч. 1 ст. 19 Сімейного кодексу України при розгляді судом спорів щодо участі одного з батьків у вихованні дитини, місця проживання дитини обов'язковою є участь органу опіки та піклування. Згідно з ч. 2 ст. 19 Сімейного кодексу України рішення органу опіки та піклування є обов'язковим до виконання, якщо протягом 10 днів від часу його винесення заінтересована особа не звернулася за захистом своїх прав або інтересів до суду [2].

У рішенні ЄСПЛ від 11 липня 2017 р. (заява № 2091/13) у справі «М.С. проти України» стверджується, що при визначенні найкращих інтересів дитини в кожній конкретній справі необхідно враховувати два аспекти: по-перше, інтересам дитини найкраще відповідає збереження її зв'язків із сім'єю, крім випадків, коли сім'я є особливо непридатною або неблагополучною; по-друге, в найкращих інтересах дитини є забезпечення її розвитку в безпечному, спокійному та стійкому середовищі, що не є благонадійним. На сьогодні існує широкий консенсус, у тому числі в міжнародному праві, на підтримку ідеї про те, що в усіх рішеннях стосовно дітей їх найкращі інтереси повинні мати першочергове значення [5].

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що саме принцип врахування найкращих інтересів дитини має бути покладений в основу всіх судових рішень у справах щодо визначення місця проживання дитини.

Список використаної літератури:

1. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року / URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення 15.04.2019 р.).
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. /Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 21-22, ст. 135.

3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. /Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2003. № № 40-44, ст. 356.
4. URL <http://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення 24.04.2019 р.)
5. Постанова Верховного Суду від 12 грудня 2018 р. у справі № 219/1104/16-ц URL <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78627050> (дата звернення 24.04.2019 р.)
6. Постанова Верховного Суду від 26 вересня 2018 р. у справі № 299/941/17 URL <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78044636> (дата звернення 24.04.2019 р.)
7. Постанова Верховного Суду від 26 вересня 2018 р. у справі № 711/276/17 URL <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76822697> (дата звернення 24.04.2019 р.)

Ключові слова: захист прав та інтересів дитини, місце проживання дитини, визначення місця проживання дитини судом.

Ключевые слова: защита прав и интересов ребенка, место жительства ребенка, определение места жительства ребенка судом.

Key words: protection of the rights and interests of the child, place of residence of the child, determination of the place of residence of the child by the court.

ХИЖНЯК АНАСТАСІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри цивільного права

ОСОБЛИВОСТІ ВИРШЕННЯ СПОРІВ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ УЧАСТІ БАТЬКА У ВИХОВАННІ ДИТИНИ

Сім'я, родина – найвища цінність на Землі, яка робить життя кожної людини щасливим, повноцінним, плідним. Всім зрозуміло, що батьки повинні усвідомлювати, що саме вони виконують важливу соціальну роль, адже кожна повноцінна родина є фундаментом здорового суспільства.

На даному етапі розвитку науки необхідно відзначити праці наступних видатних вчених: Є.О. Харитонова, Є.І. Харитонова, Н.Ю. Голубева, М.С. Бондаренко, Ю.С. Червоний та інші.

Статтею 141 Сімейного Кодексу України передбачено, що мати, батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини, незалежно від того, чи перебували вони у шлюбі між собою. Однак, в реаліях це не завжди так.

Варто звернути увагу на те, що, як правило, після розлучення батьків, дитина залишається з матір'ю, що зумовлено моральними цінностями материнства, впевненості в тому, що тільки мати може дати їй необхідну любов та турботу. В зв'язку з цим, вважаю за необхідне висвітлити проблему обмеження прав саме батька, тому в даній статті висловлюю рекомендації виходячи з власного практичного адвокатського досвіду.